

Stručni rad
Primljeno 6.7.2016, prihvaćeno za objavljivanje 7.12.2016.

Mr. Emina Talić-Hakanović

Privatna predškolska ustanova „Abakus“ Zenica
etalichakanovic@gmail.com

POVEZANOST STEPENA VERBALNE KREATIVNOSTI SA ŠKOLSKIM POSTIGNUĆEM UČENIKA MLAĐE ŠKOLSKE DOBI

Sažetak

Predmet interesovanja u ovom istraživanju izdvojen je iz područja psihologije kreativnosti. Cilj istraživanja bio je da se istraži povezanost stepena verbalne kreativnosti i školskog postignuća učenika rane školske dobi, kako bi se na osnovu dobijenih podataka dale smjernice, te pokušalo utjecati na kreiranje uvjeta za otkrivanje, prepoznavanje i razvoj kreativnosti kod učenika rane školske dobi u okviru redovnih programa škole, vannastavnih i vanškolskih aktivnosti.

Od istraživačkih metoda korištene su: metoda analize dokumentacije i deskriptivno-analitička servej metoda, a od istraživačkih tehnika, anketiranje i testiranje. Od istraživačkih instrumenata korišteni su: Upitnik o socijalno-porodičnim prilikama i uspjehu učenika u školi – SPPUU i Test verbalne kreativnosti. Istraživački uzorak činilo je 88 učenika rane školske dobi III, IV i V razreda devetogodišnje osnovne škole, 88 njihovih roditelja i šest učitelja.

Rezultati istraživanja pokazali su da postoji povezanost između stepena verbalne kreativnosti učenika, tj. njihovih ukupnih rezultata na Testu verbalne kreativnosti, koji uključuju bodove za fluentnost i originalnost, i općeg školskog postignuća učenika, ali da ne postoji statistički značajna razlika u ostvarivanju bodova za originalnost u odnosu na školsko postignuće.

Izdvojen je zaključak kako učenici s najoriginalnijim idejama nisu odlični učenici.

Ključne riječi: kreativnost, akademski uspjeh, individualni razvoj, darovitost, inteligencija

UVOD

Škola je mjesto u kojem bi kreativne potencijale trebalo identificirati i poticati, ali su odgojno-obrazovne institucije na svim razinama usmjerene na školsko postignuće, što onemogućuje razvoj kreativnosti. Maksić i Đurišić-Bojanović (2004) smatraju da pojedinac ne može biti kreativan u određenoj oblasti ako ne usvoji osnovne pojmove i druga relevantna znanja iz te oblasti. Zbog toga je odnos kreativnosti i školskog postignuća vrlo interesantan za istraživanja. Baza znanja, koja je izgrađena kao dugotrajna memorija i razvijena kroz selektivno kodiranje, igra ključnu ulogu u svim konvergentnim i divergentnim procesima mišljenja, pa i kod kreativnog mišljenja i rješavanja problema. Znanje specifično za oblast glavni je faktor u procesima kreativnog mišljenja i u najvećoj mjeri u procesu izvlačenja informacija iz memorije (Maksić i Đurišić-Bojanović, 2003). Odnos između kreativnosti i znanja u školskom kontekstu često se postavlja kao problem odnosa između kreativnosti i postignuća, zbog utjecaja koji školski uspjeh ima na nastavak školovanja, motivaciju za dalje učenje, izbor profesije i kretanje u okviru nje.

U fokusu ovog istraživačkog rada zapravo je veza između kreativnosti i školskog postignuća. Također, nas konkretno zanima: da li škola razvija ili sputava kreativnost. Prema Nikoli Rotu (Kvašček, 1975) i podacima kojima raspolažemo, škola negativno utječe na razvoj kreativnosti.

Savić smatra da kreativni učenici ne moraju istovremeno biti i dobri učenici (Savić, 1990: 55). Prema njegovom mišljenju, nastavnici u školama trude se da otkriju inteligentnu djecu, dok zapostavljaju otkrivanje kreativnih učenika i učenika s nekom praktičnom nadarenošću. Smatra se da postoji pozitivna, ali niska korelacija između inteligencije i kreativnosti, odnosno visoka inteligencija ili odličan školski uspjeh ne moraju biti znakovi da je dijete u isto vrijeme i kreativno.

Web i saradnici također smatraju da su najčešći problemi nadarene djece podbacivanje u školskom postignuću, tvrdoglavost, sklonost pretjeranim reakcijama, poteškoće u odnosima s vršnjacima, kolegama iz razreda, braćom i sestrama, loša slika o sebi, perfekcionizam i depresija (1982, prema Webb i saradnici, 2010: 45).

Kako kaže i Poljak, između aktivnosti upoznavanja i aktivnosti stvaranja postoje razlike u težini (Poljak, 1966: 256). Nije učenicima jednako

po težini analitičkim putem otkrivati veze i odnose u datim sadržajima ili produktivnom sintezom uspostavljati veze radi oblikovanja novog sadržaja. A to dalje znači da bi se u školi, osim reproduktivnog mišljenja, trebalo razvijati i produktivno mišljenje, sposobnost misaonog upoznavanja i misaonog stvaranja. I Pjaže upozorava na jednu od svojih važnih pedagoških poruka koja glasi da djeca moraju biti aktivna i kreativna da bi mogla razvijati vlastito razumijevanje svijeta (Wood, 1995).

Sternberg smatra da su kreativnost i školski uspjeh veoma povezani (Sternberg, 2001, navedeno kod Maksić, 2006). On kaže da testovi mjere različite vrste stručnosti, a stručnost je u slučaju djece njihovo školsko postignuće. Mjerenje sposobnosti trebalo bi da korelira s kasnijim uspjehom zato što obje mjere, mjere inteligencije i mjere uspjeha, traže razvoj dva tipa stručnosti koji su međusobno povezani.

S druge strane, Đorđević je istraživala osobine nadarenih učenika, te otkrila da su niskokreativni učenici s visokom inteligencijom konformisti koji su se posvetili postizanju školskog uspjeha (Đorđević, 1979, prema Maksić, 2006: 88).

Mnogi istraživači pokušavali su otkriti koje crte ličnosti, osim inteligencije, mogu biti osnova za predviđanje školskog postignuća. Istraživanja su, prema Chamorro-Premuzic (2006), pokazala da kreativnost u velikoj mjeri utječe na školsko postignuće, ali da se pogrešnim metodama ta kreativnost može sputati.

Dosadašnja istraživanja o povezanosti kreativnosti i školskog postignuća

Provedena su mnoga istraživanja o ovom vrlo zanimljivom odnosu, odnosu između kreativnosti i školskog postignuća. Kreativnost i školsko postignuće mogu u istom ili različitom periodu pozitivno i negativno međusobno djelovati, što čini ovu vezu složenom i zanimljivom za istraživanja. Da bi pojedinac kreirao, on mora imati sadržaj od kojeg će početi svoju kreaciju, a to je znanje. Zbog toga kažemo da školsko postignuće može imati pozitivan utjecaj na kreativnost. S druge strane, mnoga istraživanja dokazuju da forsiranje školskog uspjeha može sputati i sputava razvoj kreativnosti. S obzirom na to da se i ovim istraživanjem želi utvrditi kakva je priroda odnosa između verbalne kreativnosti i školskog postignuća, ovdje će biti prezentirana dosadaš-

nja istraživanja o tom odnosu.

Bentley (1966) je istraživao odnos kreativnosti i školskog postignuća. Primijenio je mnogobrojne testove sa 75 učenika, nakon čega su rezultati pokazali da je većina testova u školama usmjerena na memoriranje i kognitivne sposobnosti, a da oni kreativni često budu kažnjavani. Dokazano je, također, da kreativne sposobnosti učestvuju u akademskom uspjehu koliko i nekreativne sposobnosti memorije, rezonovanja i konvergentnog mišljenja.

Ward (1968) piše o istraživanju koje je pokazalo da postoji pozitivna korelacija između kreativnosti, IQ inteligencije i školskog postignuća, te da je povezanost na srednjem nivou. Istraživanje se odnosilo i na verbalnu i na figuralnu kreativnost.

Heller sa saradnicima je proveo longitudinalno istraživanje, čiji su rezultati pokazali da učenici s visokom inteligencijom i visokom kreativnošću dobijaju najbolje ocjene iz većine školskih predmeta (Heller, 1995, prema Maksić, 2006). Sljedeći po školskom uspjehu jesu učenici s visokom inteligencijom a niskom kreativnošću. Nakon njih slijede učenici s niskom inteligencijom a visokom kreativnošću, te učenici s niskom inteligencijom i niskom kreativnošću. U cjelini, rezultati istraživanja pokazuju da kombinacija intelektualnih i kreativnih sposobnosti predstavlja najbolje uvjete za školsko postignuće koje osigurava eminenciju u školi.

Đorđević je uradila istraživački rad koji se odnosi na nadarene i kreativne učenike, koji ne postižu školski uspjeh u skladu sa svojim sposobnostima (Đorđević, 2003, prema Đorđević i Maksić, 2005). Rezultati istraživanja pokazali su da neuspješni nadareni učenici nisu u stanju sami prevazići svoj problem, već im je potrebna pomoć roditelja i nastavnika. Zbog akademskog neuspjeha oni gube povjerenje u sebe, poslije čega mogu razviti negativan stav prema učenju. S ciljem popravljanja uspjeha, Đorđević predlaže da se učenici podstiču postavljanjem niza ciljeva, određivanje redoslijeda realističnih očekivanja i komunikacija, razvijanje samopouzdanja, reorganiziranje navika učenja i poboljšanje vještine učenja itd.

Maksić i Đurišić-Bojanović (2004) izlažu rezultate empirijskog istraživanja odnosa između kreativnosti, školskog postignuća i akademskih preferencija. Kreativnost je mjerena Urban-Jelenovim testom crtanja, školsko postignuće općim uspjehom, a akademske preferencije upitnikom. Povezanost kreativnosti i školskog uspjeha provjeravana je na

uzorku 212 učenika sedmog i osmog razreda. Uz upotrebu Urban-Jelenovog testa za mjerenje kreativnosti (TCT-DP) dobijena je niska ali značajna korelacija između kreativnosti i školskog uspjeha (Forma A: $r = 0.18$, $p = .009$; Forma B: $r = 0.19$, $p = .006$), što bi značilo da su učenici koji postižu bolji školski uspjeh i kreativniji. Međutim, kada se uzorak podijeli po spolu, kod dječaka veza između kreativnosti i školskog uspjeha postaje neznačajna (Forma A: $r = 0.08$, $p = .403$; Forma B: $r = 0.13$, $p = .154$), dok kod djevojčica opstaje (Forma A: $r = 0.33$, $p = .001$; Forma B: $r = 0.20$, $p = .054$).

I Maksić (2006) u svojoj knjizi prezentira ponovo rezultate ovog istraživanja (Tabela 1). Rezultati su pokazali da kreativnost i školski uspjeh imaju nisku, ali značajnu korelaciju, što je istraživače navelo da provjere utjecaj spola kako je prikazano u sljedećoj tabeli (Maksić i Đurišić-Bojanović, 2004, prema Maksić, 2006).

Tabela 1. Značajnost razlika u kreativnosti i školskom uspjehu dječaka i djevojčica (t-test)					
Varijabla	M i (SD)/Dječaci/ (N=114)	M i (SD)/ Djevojčice/ (N=98)	t-test	df	Sig.
Kreativnost/ TCT-DP/ Forma A	24,82 (9,57)	25,07 (8,79)	-0,20	210	0,841
Kreativnost/ TCT-DP/ Forma B	22,72 (9,70)	25,40 (8,90)	-2,08	210	0,039
Opći školski uspjeh (1. glavna komponenta)	-0,26	0,27	-3,81	210	0,000

Dobijeni podaci nagovještavaju da su djevojčice kreativnije od dječaka, što potvrđuju stvarne spolne razlike i u školskom uspjehu i akademskim preferencijama.

Autori smatraju da suštinu kreativnosti čini originalnost, stvaranje novine, ali se ona ne može zamisliti bez fluentnosti, fleksibilnosti i elaboracije. U svim ovim fazama neophodan je sadržaj koji pojedinac obrađuje, a to je znanje koje se verificira školskim uspjehom. Visoka inteligencija i visoka kreativnost uglavnom rezultiraju visokim školskim uspjehom. Međutim, prema Maksić i Đurišić-Bojanović (2004) isticanje i podržavanje visokog školskog uspjeha može imati nepovoljan utjecaj na razvoj kreativnosti. Kao što vidimo, odnos kreativnosti i školskog uspjeha veoma je složen. Znanje je preduvjet za pojavljivanje kreativnosti, a školski uspjeh predstavlja faktor rizika za ispoljavanje i razvoj kreativnosti.

Prema rezultatima istraživanja u Velikoj Britaniji, isticanje i podržavanje visokog školskog postignuća može imati nepovoljan utjecaj na razvoj kreativnosti. U istraživanju koje je obuhvatilo djecu i mlade od polaska u školu do završetka školovanja i zapošljavanja, uočeno je da među onima koji imaju najviše rezultate na ispitima dolazi do značajnih promjena poslije njihove četrnaeste godine. Od radoznale djece otvorenog duha postaju tužni mladi ljudi s tupim pogledom, malo brige za ono što se dešava oko njih. Istraživanjem je dokazano da kreativno orijentirani učenici imaju značajno niže ocjene na završnim školskim ispitima od učenika orijentiranih na postignuće.

Rezultati istraživanja dobijeni korištenjem testa znanstvene kreativnosti, prema Svedružiću (2005), potvrdili su indicije o povezanosti školskog uspjeha i kreativnih potencijala učenika, kao i razlike u distribuciji rezultata s obzirom na pojedine komponente divergentnog mišljenja. Rezultati su pokazali da djevojčice postižu statistički značajno ($p < 0,01$) bolji školski uspjeh. Kako bi se odgovorilo na pitanje povezanosti školskog uspjeha i rezultata na testu, izračunati su koeficijenti korelacije između rezultata na testu i općeg uspjeha, koje se razlikuju tek na razini rizika od 10 %.

Panić (2005) na osnovu svojih istraživanja tvrdi da korelacija između kreativnosti i školskog uspjeha u V razredu iznosi oko 0,45, a u VII razredu oko 0,30. To znači da korelacija opada i da se u višim razredima sve manje vrednuju i koriste kreativne sposobnosti.

Mnogi istraživači pokušavali su otkriti koje crte ličnosti, osim inteligencije, mogu biti osnova za predviđanje školskog postignuća. Istraživanja su, prema Chamorro-Premuzic (2006), pokazala da kreativnost u velikoj mjeri utječe na školsko postignuće, ali da se pogrešnim metodama može sputati.

Maksić na osnovu svojih istraživanja tvrdi da nije rijedak slučaj da djeca imaju visok količnik inteligencije i odličan uspjeh u školi, ali bez naročito izražene kreativnosti (Maksić, 2006: 14).

Zanimljivo istraživanje uradile su Ševkušić i Maksić (2010). One su posmatrale pismene sastave učenika osnovne škole kao potencijalni izvor podataka o njihovim kreativnim kapacitetima u oblasti pisanja i šire u domenu jezičkog izražavanja. Učenici šestog i sedmog razreda, njih ukupno stotinu četrdeset dvoje, pisali su sastav čiju su kreativnost procjenjivala tri nastavnika. Na osnovu ocjena kreativnosti učenici su podijeljeni u dvije grupe, grupu učenika koji su napisali kreativni rad i

grupu učenika čiji radovi nisu ocijenjeni kao kreativni. Istraživanje je pokazalo da učenici koji su napisali kreativan rad posjeduju kreativne potencijale mjerene Testom navođenja riječi (TNR) i Urban-Jelenovim testom crtanja (TCT-DP), bolji školski uspjeh i veće znanje iz srpskog jezika, šire interesovanje i izraženije zanimanje za jezik i društvene nauke.

Trivedi i Bhargava (2010) u svom su istraživanju pronašli pozitivnu korelaciju između školskog postignuća i kreativnosti. Osim toga, otkrili su da se verbalna kreativnost podržava bogatim školskim okruženjem. Provedena su mnoga istraživanja o postignućima u toku školovanja, potencijalima pojedinaca potrebnim za dalji profesionalni razvoj, kreativnosti i uspjehu u obavljanju posla s ciljem da se otkriju određene relacije. Analizirajući znatan broj istraživanja, možemo reći da visoka inteligencija i visoka kreativnost rezultiraju visokim školskim uspjehom, ali isticanje i forsiranje školskog uspjeha može imati nepovoljan utjecaj na razvoj kreativnosti. Da bi se kreativnost uopće manifestirala, potrebna je baza znanja koja se ne može steći bez učenja i postizanja školskog uspjeha.

METOD

Predmet interesovanja u ovom istraživanju jeste područje psihologije kreativnosti, a problem istraživanja odnos je između verbalne kreativnosti i školskog postignuća učenika rane školske dobi. Smatra se da kreativnost može i pozitivno, ali i negativno utjecati na školsko postignuće. Zato je izabran navedeni problem kako bi se došlo do odgovora na pitanja: Da li je stepen verbalne kreativnosti učenika u korelaciji s njegovim školskim postignućem?, te odgovora na pitanje: Kako verbalna kreativnost utječe na njegovo školsko postignuće, pozitivno ili negativno?

Cilj istraživanja jeste utvrditi povezanost stepena verbalne kreativnosti i školskog postignuća učenika rane školske dobi, kako bi se na osnovu dobijenih podataka dale smjernice, te pokušalo utjecati na stvaranje uvjeta za otkrivanje, prepoznavanje i razvoj kreativnosti učenika rane školske dobi u okviru redovnih programa škole, vannastavnim i vanškolskim aktivnostima.

U kontekstu postavljenog cilja izdvojeni su konkretni zadaci istraživanja:

- a) Pomoću testa verbalne kreativnosti izmjeriti stepen verbalne kreativnosti kod učenika uzorka,
- b) Anketnim upitnicima za nastavnike ispitati kako oni percipiraju učenike, kakav je *background* porodice, te školsko postignuće učenika,
- c) Nakon prikupljanja podataka i statističke obrade, ispitati da li postoji povezanost između stepena verbalne kreativnosti i školskog uspjeha učenika mlađeg školskog uzrasta.

Polazeći od predmeta i problema istraživanja, ciljeva i zadataka radi empirijske provjere, definirana je hipoteza kojom se pretpostavlja da postoji povezanost između stepena verbalne kreativnosti i školskog postignuća učenika mlađeg školskog uzrasta.

Od istraživačkih metoda korištene su: metoda analize dokumentacije i deskriptivno-analitička servej metoda.

Kod odabira postupaka i tehnika za prikupljanje podataka uzimale su se u obzir činjenice u vezi s brojnosti uzorka, brojnosti i kakvoće varijabli koje istražujemo, vrste istraživanja, raspoloživog vremena, materijalnih i tehničkih sredstava. Na osnovu svega navedenog, odabrani postupci i tehnike ovog istraživanja jesu: anketiranje i testiranje.

Istraživački instrumenti

Od istraživačkih instrumenata korišteni su:

1. *Upitnik o socijalno-porodičnim prilikama i uspjehu učenika u školi – SPPUU* – preuzet je iz zbirke instrumenata „Instrumenti za rad školskog pedagoga“ autora Potkonjaka i Trnavca (2001), koji je djelimično adaptiran za upotrebu u ovom istraživanju.

2. *Test verbalne kreativnosti* – U fokusu našeg interesovanja jeste verbalna kreativnost učenika mlađeg školskog uzrasta pa smo među instrumente uvrstili Test verbalne kreativnosti Schoppea (1975), koji je prilagođen u svrhu ovog istraživanja. Test mjeri stepen verbalne kreativnosti na osnovu sedam subtestova koji ispituju: fluentnost riječi, fluentnost ideja, asocijativna fluentnost, originalnost ideja, spontana fleksibilnost, adaptivna fleksibilnost i kreativnost u mišljenju.

Prvi je subtest „Test navođenja riječi“, gdje je zadan početni slog i zadatak je da se smisli što više riječi koje počinju ili završavaju sa zadanim slogom. Ispituje kolika je sposobnost ispitanika da proizvede što

veći broj riječi na zadani slog, koju nazivamo „asocijativna fluentnost“ ili „divergentna produkcija simboličkih jedinica“. Uvjet za prihvatanje riječi jeste da one ispunjavaju zahtjeve u pogledu značenja.

Drugi također predstavlja „Test navođenja riječi“, gdje je zadan završni slog riječi, a zadatak je da se smisli i napiše što više riječi koje završavaju tim slogom. I ovaj subtest ispitivao je „fluentnost riječi“ i „asocijativnu fluentnost“ učenika uzorka koji čine faktor opće fluentnosti.

Treći je subtest „Test stvaranja novih rečenica na osnovu data četiri početna slova riječi“, gdje se kao i kod prva dva subtesta mjeri „fluentnost riječi“ i „asocijativna fluentnost“.

Četvrti je subtest „Test spajanja dvije riječi u novu riječ“, gdje se mjeri stepen kreativnog mišljenja i faktor originalnosti. Zadatak je da se od dvije zajedničke imenice spoji jedan naziv nove životinje iz mašte, npr. slongorila.

Peti je subtest „Test skraćenića“, koji ispituje sposobnost procjenjivanja konzistentnosti i vjerovatnosti zaključaka u okviru simboličkih informacija ili evaluaciju simboličkih implikacija. Ispitanici su imali zadatak da navedu koja bi nova značenja mogle imati ponuđene skraćeniće.

Šesti subtest jeste „Test upotrebe predmeta“, koji zahtijeva od učenika da smisle što više alternativnih upotreba za konzervu, vješalicu, kapu, cipelu i omot od čokolade. Originalnim odgovorima smatraju se oni koji su rijetki, neobični, ali primjenjivi. Učenicima se omogućava izražavanje različitih i neobičnih kombinacija i, općenito, ispoljavanje stvaralačkih mogućnosti i imaginacije. Stimulus se za svaki zadatak sastoji od slike na koju ispitanik odgovara u pismenoj formi.

Sedmi subtest jeste „Test navođenja posljedica“, koji ispituje sposobnosti ispitanika da pronađu što veći broj originalnih ideja na osnovu datih hipotetičkih pitanja, kao što su: *Šta bi bilo kada bi se ljudi prestali brijati?*, *Šta bi bilo kada bi visili konopci s neba?*, *Šta bi bilo kada bi Zemlja bila ravna ploča?* i *Šta bi bilo kada bi stali svi satovi na svijetu?* Ispitanici na ova pitanja mogu dati dvije vrste odgovora: očigledne i udaljene. Očigledni odgovori odnose se na bliske asocijacije. Očigledan odgovor na prvo pitanje jeste da bi ljudi tada imali mnogo brade. Dok su udaljeni odgovori oni koji nude nova, neuobičajena i originalna rješenja posljedica. Zbog toga se ovaj test smatra jednim od testova originalnosti koji se, prema Kvaščevu (1981), zasnivaju na tri vrste sposobnosti, a to su: sposobnost pronalaženja odgovora koji su statistički rijetki, sposobnost pronalaženja neobičnih i udaljenih odgo-

vora i sposobnost pronalaženja duhovitih odgovora.

Kako bi se izbjegle greške kod mjerenja, eliminirala nejasna i pogrešna objašnjenja testa nakon prve adaptacije, test je primijenjen na 30 učenika mlađeg školskog uzrasta, koji nisu obuhvaćeni uzrokom istraživanja. Uočene su određene nejasnoće i dvojbe kod objašnjenja i formulacije zadataka, koje su otklonjene, te se uradila i finalna adaptacija testa nakon čega su njime testirani ispitanici uzorka istraživanja.

Nakon testiranja učenika uzorka, testovi su ocijenjeni tako da su se bodovali svi odgovori koji su zadovoljili uvjet značenja, a ukazuju na fluentnost riječi i asocijativnu fluentnost. Dodatni bodovi davali su se za odgovore na 3, 4, 5, 6. i 7. pitanje, a koji su ukazivali na originalnost, fleksibilnost i kreativnost u mišljenju.

Istraživački uzorak

Iz četiri odjeljenja OŠ „Miroslav Krleža“ Zenica dobrovoljno je ušlo u uzorak 79 učenika mlađe školske dobi i četiri njihova učitelja, a u OŠ „KŠC – Sv. Pavao“ Zenica 31 učenik mlađe školske dobi i dva njihova učitelja. Na kraju je formiran slučajni uzorak od 110 učenika i šest učitelja. Nakon anketiranja nastavnika i testiranja učenika, spojeni su popunjeni instrumenti za svakog učenika pojedinačno na osnovu čega je svaki učenik dobio bateriju instrumenata. Napravljen je pregled svih baterija, tj. upitnika i testova gdje su uočeni izostavljeni odgovori, nepravilno popunjeni odgovori ili zadaci, nečitko napisani odgovori ili rješenja, nedostatak jednog dijela baterije, zbog čega su 22 učenika morala biti eliminirana iz uzorka zajedno sa njihova 22 roditelja. Konačni broj ispitanika uzorka nakon eliminacije obuhvata 88 učenika rane školske dobi III, IV i V razreda devetogodišnje osnovne škole, 88 njihovih roditelja i šest učitelja. Od 88 učenika slučajnog, adekvatnog i reprezentativnog uzorka, 39 (44,3 %) učenika pohađalo je III razred, 30 (34,1 %) IV razred, a preostalih 19 (21,6 %) V razred. Od ukupnog broja ispitanika, 33 (37,5 %) učenika su muškog, a 55 (62,5 %) ženskog spola.

Učenici se u odnosu na prisutnost stepena verbalne kreativnosti međusobno veoma razlikuju, jer je velika razlika između minimalnog i maksimalnog broja osvojenih bodova. Najmanji ukupan zbir osvojenih bodova je 4, a najveći 117, pa je interval totalnog raspršenja značajno velik i iznosi 113. Iz tabele (Tabela 2) vidi se da je aritmetička sredina

$M = 42,7841$, a standardna devijacija također je velika i iznosi $sd = 19,79693$, što je još jedan pokazatelj da je indeks varijabiliteta stepena verbalne kreativnosti učenika uzorka veliki.

Tabela 2. Deskriptivna statistika rezultata Testa verbalne kreativnosti					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Sd
1. SUBTEST - Test navođenja riječi I	88	,00	28,00	10,4659	4,47200
2. SUBTEST - Test navođenja riječi II	88	,00	24,00	9,9659	5,22472
1. SUBTEST - Test stvaranja novih rečenica na osnovu data četiri početna slova riječi	88	,00	11,00	2,5795	2,52674
2. SUBTEST - Test spajanja dvije riječi u novu riječ	88	,00	11,00	4,3864	2,44682
5. SUBTEST - Test skraćivanja	88	,00	23,00	2,2727	3,59030
6. SUBTEST - Test upotrebe predmeta	88	,00	32,00	6,0341	5,11578
7. SUBTEST - Test navođenja posljedica	88	,00	19,00	7,8750	4,24484
Ukupan zbir bodova na cijelom TVK	88	4,00	117,00	42,7841	19,79693
Valid N (listwise)	88				

Iz prikazanih rezultata također se vidi da za svako pitanje postoji određeni broj učenika koji nije osvojio nijedan bod, pa je minimalan broj osvojenih bodova za svaki subtest 0, a maksimalni se razlikuju.

ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Kako bi se na različite načine statistički obrađivali rezultati Testa verbalne kreativnosti, bilo je neophodno da se učenici razvrstaju u razine, odnosno statističke kategorije na osnovu stepena njihove verbalne kreativnosti. Tako su se učenici grupirali u četiri grupe (Tabela 3): grupu ispodprosječnih učenika, grupu prosječnih učenika, grupu iznadprosječnih učenika i grupu visoko iznadprosječnih učenika po stepenu verbalne kreativnosti.

Tabela 3. Prikaz kategorija djece u odnosu na stepen verbalne kreativnosti					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ispod prosjeka	27	30,7	30,7	30,7
	prosijek	35	39,8	39,8	70,5
	iznad prosjeka	17	19,3	19,3	89,8
	visoko iznad prosjeka	9	10,2	10,2	100,0
	Total	88	100,0	100,0	

Kategorizacijom su učenici grupirani tako što se na ordinalnoj skali rezultata Testa verbalne kreativnosti odabralo 10 % učenika s najvećim brojem bodova koji su grupirani u kategoriju „visoko iznad prosjeka“, zatim, sljedećih 20 % učenika grupirani su u kategoriju „iznad prosjeka“, narednih 40 % učenika u kategoriji je „prosječni“, a posljednjih 30 % grupirani su u kategoriju „ispodprosječni“ po stepenu verbalne kreativnosti.

Nakon kategorizacije pristupilo se analizi povezanosti općeg školskog uspjeha učenika sa stepenom verbalne kreativnosti. Izračunata je deskriptivna statistika i F-test jednofaktorskom analizom varijanse ANOVA.

Tabela 4. Deskriptivna statistika i rezultati ANOVA-e o povezanosti općeg školskog uspjeha učenika sa stepenom verbalne kreativnosti							
		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	F	Sig.
TEST NAVOĐENJA RIJEČI II Ukupan zbir bodova za 2. zadatak Testa verbalne kreativnosti	nedovoljan	4	6,7500	5,56028	2,78014	3,478	,020
	dobar	8	7,0000	4,78091	1,69031		
	vrlo dobar	24	8,5000	4,55879	,93056		
	odličan	52	11,3462	5,20514	,72182		
	Total	88	9,9659	5,22472	,55696		
TEST UPOTREBE PREDMETA Ukupan broj bodova za 6. zadatak bez bodova za originalnost	nedovoljan	4	1,7500	1,50000	,75000	4,886	,004
	dobar	8	2,3750	3,33542	1,17925		
	vrlo dobar	24	4,0833	3,20213	,65363		
	odličan	52	6,3654	4,18695	,58063		
	Total	88	5,1705	4,04918	,43164		
TEST UPOTREBE PREDMETA Ukupan zbir bodova za 6. zadatak Testa verbalne kreativnosti	nedovoljan	4	2,5000	2,64575	1,32288	4,459	,006
	dobar	8	2,1250	3,44083	1,21652		
	vrlo dobar	24	4,8333	3,94160	,80458		
	odličan	52	7,4615	5,42854	,75280		
	Total	88	6,0341	5,11578	,54534		
TEST NAVOĐENJA POSLJEDICA Ukupan broj bodova za 7. zadatak bez bodova za originalnost	nedovoljan	4	1,7500	2,21736	1,10868	4,965	,003
	dobar	8	4,2500	3,41216	1,20638		
	vrlo dobar	24	7,0000	3,68310	,75181		
	odličan	52	7,7885	3,80060	,52705		
	Total	88	6,9773	3,93621	,41960		
TEST NAVOĐENJA POSLJEDICA Ukupan zbir bodova za 7. zadatak Testa verbalne kreativnosti	nedovoljan	4	2,0000	2,00000	1,00000	6,517	,001
	dobar	8	4,3750	3,50255	1,23834		
	vrlo dobar	24	7,7083	4,03764	,82418		
	odličan	52	8,9423	3,95769	,54883		
	Total	88	7,8750	4,24484	,45250		
Ukupan zbir bodova na cijelom Testu verbalne kreativnosti	nedovoljan	4	26,7500	17,32772	8,66386	4,546	,005
	dobar	8	28,0000	17,95232	6,34710		
	vrlo dobar	24	38,5417	15,98635	3,26320		
	odličan	52	48,2500	19,95080	2,76668		
	Total	88	42,7841	19,79693	2,11036		

Ako u tabeli (Tabela 4) pogledamo aritmetičke sredine (Mean) rezul-

tata Testa verbalne kreativnosti, vidjet ćemo da vrijednost aritmetičke sredine raste u odnosu na veći opći školski uspjeh učenika. Rezultati ANOVA-e pokazali su da ne postoji statistički značajna razlika među učenicima grupisanim na osnovu općeg školskog uspjeha u uspješnosti rješavanja subtestova: „Test navođenja riječi I“, „Test stvaranja novih rečenica na osnovu data četiri početna slova riječi“, „Test spajanja dvije riječi u novu riječ“ i „Test skraćenića“.

Razlika je statistički značajna za drugi subtest „Test navođenja riječi II“ ($F = 3,478$ i $\text{Sig.} = 0,020$), šesti subtest „Test upotrebe predmeta“ bez bodova za originalnost ($F = 4,886$ i $\text{Sig.} = 0,004$), ukupan zbir bodova za šesti subtest „Test upotrebe predmeta“ bez bodova za originalnost ($F = 4,459$ i $\text{Sig.} = 0,006$), sedmi subtest „Test navođenja posljedica“ bez bodova za originalnost ($F = 4,965$ i $\text{Sig.} = 0,003$), ukupan zbir bodova za sedmi subtest „Test navođenja posljedica“ ($F = 6,517$ i $\text{Sig.} = 0,001$) i ukupan zbir bodova na cijelom Testu verbalne kreativnosti sa $F = 4,546$ i $\text{Sig.} = 0,005$, na nivou značajnosti $p < 0,01$.

Iz rezultata se može vidjeti da ne postoji statistički značajna razlika u ostvarivanju bodova originalnosti u odnosu na opći školski uspjeh. To povlači zaključak da se originalnost u školama ne vrednuje prilikom ocjenjivanja.

Nakon razmatranja povezanosti stepena verbalne kreativnosti i općeg školskog uspjeha učenika, razmotrit će se povezanost općeg školskog uspjeha s kategorijama verbalne kreativnosti koje su ranije bile objašnjene.

Tabela 5. Deskriptivna statistika školskog uspjeha učenika u odnosu na kategoriju verbalne kreativnosti kojoj pripada i rezultati ANOVA-e o povezanosti ove dvije varijable							
		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	F	Sig.
Opći uspjeh	ispod prosjeka	27	4,0370	1,15962	,22317	2,433	,071
	Prosjek	35	4,3429	1,02736	,17366		
	iznad prosjeka	17	4,6471	,60634	,14706		
	visoko iznad prosjeka	9	4,8889	,33333	,11111		
	Total	88	4,3636	,98473	,10497		

Iako je ranija analiza pokazala da postoji statistički značajna razlika u stepenu verbalne kreativnosti između učenika u odnosu na ocjenu općeg školskog uspjeha, kada se učenici podijele u kategorije, gdje se zanemaruju male razlike među učenicima unutar jedne kategorije, ta se statistička značajnost gubi.

Iz tabele (Tabela 5) vidimo da ne postoji statistički značajna razlika među učenicima različitih kategorija kreativnosti u postizanju općeg školskog uspjeha, jer F-indeks ima nisku vrijednost $F = 2,433$, a $\text{Sig.} = 0,071$. Uzroci za dobijanje ovakvih rezultata bit će detaljnije objašnjeni u diskusiji o rezultatima.

DISKUSIJA O REZULTATIMA ISTRAŽIVANJA

Provedena su mnoga istraživanja o postignućima u toku školovanja, potencijalima pojedinaca potrebnim za dalji profesionalni razvoj, kreativnosti i uspjehu u obavljanju posla s ciljem da se otkriju određene relacije. Analizirajući znatan broj istraživanja, možemo reći da visoka inteligencija i visoka kreativnost rezultiraju visokim školskim uspjehom, ali isticanje i forsiranje školskog uspjeha može imati nepovoljan utjecaj na razvoj kreativnosti. Zbog toga su rezultati istraživanja pokazali da učenici koji pripadaju kategoriji kreativnosti „iznadprosječan“ imaju paralelno odličan školski uspjeh u školi, dok se ta povezanost školskog uspjeha s verbalnom kreativnošću gubi kod učenika kategorije „visoko iznadprosječan“.

Također, jedno od objašnjenja zašto su dobijeni ovakvi rezultati mogu biti činjenice koje je dokazao Sternberg (2003). On je otkrio da kreativnost više korelira s inteligencijom koja je do 120, a veoma malo korelira ili nikako s inteligencijom koja je iznad 120. Visok IQ može čak ometati manifestiranje kreativnosti. Ako uzmemo u obzir da inteligencija u velikoj mjeri utječe na školski uspjeh, a ne korelira s veoma visokom kreativnošću, onda je jasno zašto djeca iz kategorije „visoko iznad prosjeka“ nemaju odličan školski uspjeh. U školama se više ocjenjuju znanja koja su proizvod inteligencije.

Heller (1995, prema Maksić, 2006) sa saradnicima proveo je longitudinalno istraživanje gdje su rezultati pokazali da učenici s visokom inteligencijom i visokom kreativnošću dobijaju najbolje ocjene iz većine školskih predmeta. Sljedeći po školskom uspjehu jesu učenici s visokom inteligencijom a niskom kreativnošću. Nakon njih slijede učenici s niskom inteligencijom a visokom kreativnošću, te učenici s niskom inteligencijom i niskom kreativnošću. U cjelini, rezultati istraživanja pokazuju da kombinacija intelektualnih i kreativnih sposobnosti predstavlja najbolje uvjete za školsko postignuće koje osigurava eminenciju u školi.

Savić smatra da kreativni učenici ne moraju istovremeno biti i dobri učenici (Savić, 1990: 55). Prema njegovom mišljenju, nastavnici u školama trude se da otkriju inteligentnu djecu, dok zapostavljaju otkrivanje kreativnih učenika i učenika s nekom praktičnom nadarenošću. Smatra se da postoji pozitivna, ali niska korelacija između inteligencije i kreativnosti, odnosno visoka inteligencija ili odličan školski uspjeh ne moraju biti znakovi da je dijete u isto vrijeme i kreativno.

Također, prema istraživanju Torrancea (1962, navedeno kod Panić, 2005) na osnovu testova za mjerenje IQ-a, oko 70 % najkreativnije djece bilo bi isključeno iz grupe natprosječnih, jer u klasičnim testovima inteligencije ne postoje testovi stvaralaštva i favorizira se konvergentno mišljenje.

ZAKLJUČCI

Cilj istraživanja bio je utvrditi povezanost stepena verbalne kreativnosti i školskog postignuća učenika rane školske dobi, kako bi se na osnovu dobijenih podataka dale smjernice, te pokušalo utjecati na stvaranje uvjeta za otkrivanje, prepoznavanje i razvoj kreativnosti učenika rane školske dobi u okviru redovnih programa škole, vannastavnim i vanškolskim aktivnostima.

Na osnovu empirijskog istraživanja dokazano je da postoji povezanost između stepena verbalne kreativnosti učenika, tj. njihovih rezultata na Testu verbalne kreativnosti i općeg školskog uspjeha. Također, dokazalo se da ne postoji statistički značajna razlika u ostvarivanju bodova originalnosti u odnosu na opći školski uspjeh. To povlači zaključak da se originalnost u školama ne vrednuje pozitivno, tj. da su djeca s boljim općim školskim uspjehom osvojila manje bodova za originalnost na TVK.

Ove rezultate možemo povezati s činjenicama koje je dokazao Sternberg (2003). On je otkrio da kreativnost više korelira s inteligencijom koja je do 120, a veoma malo korelira ili nikako s inteligencijom koja je iznad 120. Visok IQ može čak ometati manifestiranje kreativnosti. Ako uzmemo u obzir da inteligencija u velikoj mjeri utječe na školski uspjeh, a ne korelira s veoma visokom kreativnošću, onda je jasno zašto djeca iz kategorije „visoko iznad prosjeka“ nemaju odličan školski uspjeh. U školama se više ocjenjuju znanja koja su proizvod inteligencije, zato nije neobično što su najbolje rezultate na Testu verbalne kreativnosti imali vrlodobri učenici uzorka.

Literatura

- Bentley, J.C. (1966). „Creativity and Academic Achievement“. *The Journal of Educational Research*, Vol. 59, br. 6 (str. 269–272). Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/27531713>. [10.7.2011].
- Chamorro-Premuzic, T. (2006). *Creativity Versus Conscientiousness: Which is a Better Predictor of Student Performance?*. John Wiley & Sons.
- Đorđević, B. (2003). „Neke savremene tendencije u istraživanjima o darovitoj i kreativnoj djeci i adolescentima“. *Pedagoška stvarnost*, br. 3–4, str. 230–244. Novi Sad.
- Kvašček, R. (1975). *Podsticanje i sputavanje stvaralačkog ponašanja ličnosti*. Sarajevo: Svjetlost.
- Kvašček, R. (1981). *Mogućnosti i granice razvoja inteligencije*. Beograd: Nolit.
- Kvašček, R. (1981a). *Psihologija stvaralaštva*. Beograd: Izdavački centar studenata.
- Maksić, S. i Tenjović, L. (2008). „Povezanost interesovanja i verbalna fluentnost kod učenika osnovne škole“. *Psihologija*, Vol 41 (3), (str. 311–325).
- Maksić, S. (2006). *Poticanje kreativnosti u školi*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Maksić, S. i Đurišić-Bojanović, M. (2003). *Merenje kreativnosti dece pomoću testova*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Maksić, S. i Đurišić-Bojanović, M. (2004). *Kreativnost, znanje i školski uspeh*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Maksić, S. i Pavlović, Z. (2009). „Vrednovanje mašte u evropskom kulturno-historijskom kontekstu“. *Sociologija*, Vol. LI (2009), (str. 264–277). Dostupno na: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0038-0318/2009/0038-03180903263M.pdf>. [12.7.2011].
- Panić, V. (1998). *Rečnik psihologije umetničkog stvaralaštva*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Panić, V. (2005). *Psihologija i umetnost*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Poljak, V. (1966). *Didaktičke teme*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
- Potkonjak, N. M. i Trnavac, N. D. (2001). *Instrumenti za rad školskog pedagoga*. Beograd: Pedagoško društvo Srbije.
- Savić, M. (1990). „Kako da vam dete postane uspešan đak“. *Dečje novine*: Gornji Milanovac.
- Schoppe, K. (1975). *Verbaler Kreativitaetest, Ein Verfahren zur Erfassung verbal-produktiver Kreativitaemerkmale*. Goettingen: Hogrefe.
- Ševkušić, S. i Maksić, S. (2010). „Kreativni potencijal učenika osnovne škole u pismenom izražavanju“. *Zbornik instituta za pedagoška istraživanja* (str. 92–108).

Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.

Sternberg, R. J. (2003). *Wisdom, Intelligence and Creativity Synthesized*. Cambridge University Press.

Stojaković, P. (2003). *Psihologija za nastavnike*. Banja Luka: Prelom.

Svedružić, A. (2005). „Kreativnost i divergentno mišljenje u nastavi prirodoslovlja”. *Metodički ogledi*. Vol. 12 82, str. 103–118.

Trivedi, K. & Bhargava, R. (2010). Relation of Creativity and Educational Achievement in Adolescence. *J Psychology*. 1 (2), pp. 85–89.

Ward, W.C. (1968). „Creativity in Young Children“. *Child Development*, Vol. 39, No. 3

Wood, D. (1995). *Kako djeca misle i uče*. Zagreb: Educa.

Emina Talić-Hakanović

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE DEGREE OF VERBAL CREATIVITY AND SCHOOL ACHIEVEMENT OF YOUNG SCHOOL- AGE CHILDREN

Abstract

The subject of interest in this paper is derived from the domain of the psychology of creativity. The objective of the study was to investigate the relationship between the degree of verbal creativity and school achievement of young school-age students, so that on the basis of the obtained results we might provide some guidelines as well as attempt to affect the creation of conditions for the detection, identification and development of creativity in young school-age students within regular school programs, extracurricular activities and activities outside of school.

As research methods we applied the following: a method of document analysis, a descriptive-analytic survey method, while a survey and testing were used as the research techniques. The research instruments used in the study were a Questionnaire on Social/Family Background and Students' School Performance – (SFBSPP) and a Test of Verbal Creativity. The research sample consisted of 88 young school-age students attending the third, fourth and fifth grade of nine-year long primary school, their 88 parents and 6 teachers.

The results indicated that there is a correlation between the degree of verbal creativity, i.e. the overall score obtained on the Test of Verbal Creativity, including the points for both fluency and originality, and overall students' academic achievement, but the results implied that there is no statistically significant difference between the scored points for originality and school achievement.

The following conclusion was drawn: the students with the most original ideas are not excellent students.

Keywords: creativity, academic achievement, personal development, giftedness, intelligence

امينة تاليتش — حاكانوفيتش

درجة الترابط بين الإبداع اللفظي والتحصيل الدراسي لطلاب المدرسة الصغار

ملخص

موضع الإهتمام في هذا البحث تم فصله عن مجال سيكولوجية الإبداع . الهدف من هذه الدراسة هو البحث في درجة الترابط بين الإبداع اللفظي والتحصيل الدراسي لطلاب المدرسة في سن التحصيل المبكر وتقديم التوجيهات على أساس البيانات التي تم الحصول عليها ومحاولة التأثير على انشاء الظروف لاكتشاف وتحديد وتنمية الابداع لدى طلاب المدرسة في سن التحصيل المبكر ضمن برنامج المدرسة العادي والأنشطة اللامنهجية والأنشطة خارج الصف .

طرق البحث المستخدمة هي : طريقة تحليل البيانات والطريقة الوصفية التحليلية ، ومن تقنيات البحث : الاستفتاء والاختبار ، ومن أدوات البحث تم استخدام : استبيان يتعلق بالظروف الاجتماعية والأسرية وتحصيل الطالب في المدرسة — SPPUU واختبار الابداع اللفظي . شملت عينة البحث ٨٨ طالبا في سن التحصيل المبكر ، الصف الثالث والرابع والخامس من المدرسة الابتدائية التي مدتها ٩ سنوات و ٨٨ من آبائهم و ٦ من المعلمين .

أظهرت نتائج البحث أن هناك علاقة بين درجة الإبداع اللفظي للطلاب ، أي مجموع درجاتهم في اختبار الإبداع اللفظي بما في ذلك النقاط الخاصة بالطلاقة والأصالة وبين التحصيل الدراسي العام للطلاب ، ولكن لا يوجد فروق ذات دلالة إحصائية في تحقيق النقاط الخاصة بالأصالة فيما يتعلق بالتحصيل الدراسي .

تم التوصل الى نتيجة أن الطلاب الذين يملكون أكثر الأفكار أصالة ليسوا من الطلبة المتفوقين .

الكلمات المفتاحية : الإبداع ، الانجاز الأكاديمي ، التنمية الفردية ، المهوبة ، الذكاء.